

ДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК КОНЦЕПТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

DUAL EDUCATION AS A CONCEPT OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF GERMANY

У статті здійснено загальну характеристику реалізації концепту дуальної освіти в системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині. Узагальнено, що дуальна система навчання є відмінною рисою педагогіки Німеччини. Найважливіша перевага дуального навчання у підготовці вчителів іноземної мови полягає у тому, що вона дозволяє поєднати теоретичну і практичну підготовку (в основі такого вектору організації освітнього процесу лежить принцип «від теорії до практики»). Підсумовано, що відмінною характеристикою німецької моделі підготовки учителів іноземних мов є відсутність єдиної для всіх федеральних земель системи підготовки вчителів. Шляхом узагальнення досвіду закладів вищої освіти різних федеральних земель, виявлено, що зміст дуального навчання майбутніх вчителів іноземних мов утворюють чотири освітні блоки: спеціальні дисципліни (майбутні предмети викладання), методика викладання іноземної мови, загальні педагогічні дисципліни (педагогіка, психологія), практика. Резюмовано, що в межах концепту дуального навчання студентів занурюють в практичне середовище професійної діяльності шляхом проходження орієнтувальної, виробничої, шкільної та методичної практик.

Досліджено, що концепт дуальної освіти в системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині відбивається у різноманітних ідеях її організації в закладах вищої освіти (забезпечення спеціальної (предметної) та загальнодидактичної підготовки студентів засобами практико-орієнтованих технологій (метод кейс-стаді, метод проєктів, інтерактивне навчання тощо); орієнтація змісту підготовки вчителів на реалії повсякденного життя школи; розширення сфери діяльності вчителя додатковими функціями, пов'язаними з організацією роботи, управлінням, інноваціями всередині школи та співпрацею з громадськими організаціями поза школою та ін.). Різноманітність моделей підготовки вчителів іноземних мов в Німеччині ініціювала створення спеціальних центрів педагогічної освіти, які реалізують методологію та методику дуального навчання, будучи мостами кооперації зусиль шкіл та закладів вищої педагогічної освіти щодо забезпечення ефективності професійної підготовки студентів цієї спеціальності.

Ключові слова: дуальне навчання, освітній процес, система вищої освіти, майбутні

учителі іноземної мови, досвід, Німеччина, студенти.

The article provides a general description of the implementation of the dual education concept in the training system of future foreign language teachers in Germany. In general, the dual education system is a distinctive feature of German pedagogy. The most important advantage of dual education in the training of foreign language teachers is the possibility to combine theoretical and practical training (the principle «from theory to practice» is at the heart of this vector of educational process organization). It is summarized that a distinctive feature of the German model of foreign language teacher training is the absence of a unified teacher training system for all federal states. While summarizing the experience of higher education institutions of different federal states, it was found that the content of dual education of future foreign language teachers consists of four educational blocks: special disciplines (future teaching subjects), foreign language teaching methods, general pedagogical disciplines (pedagogy, psychology), internship. It is summarized that within the concept of dual education, students are immersed in the practical environment of professional activity through orientation, production, school and methodical internships.

It has been investigated that the concept of dual education in the system of future foreign language teachers training in Germany is reflected in various ideas of its organization in institutions of higher education (providing special (subject) and general didactic training of students employing practice-oriented technologies (case study method, project method, interactive learning etc.; orienting the content of teacher training to the realities of everyday school life; expanding the scope of the teacher's activity with additional functions related to the organization of work, management, innovations within the school and cooperation with public organizations outside the school, etc.). The variety of foreign language teacher training models in Germany initiated the creation of special centres of pedagogical education that implement the methodology and methods of dual education, being bridges of cooperation of schools and institutions of higher pedagogical education efforts to ensure the effectiveness of this specialty students' professional training.

Key words: dual education, educational process, higher education system, future foreign language teachers, experience, Germany, students.

УДК 378:656;34/87
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.27>

Кравченко К.А.,
викладач кафедри професійної освіти та технологій за профілями
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку професійної освіти однією з актуальних проблем є проблема підготовки конкурентоспроможних учителів, які не тільки є носіями певних знань, а вміють самостійно будувати власну професійну стратегію, ставити і творчо вирішувати

проблеми, застосовуючи для цього сучасні педагогічні технології. Державу як соціального замовника на підготовку вчителя цікавить готовність майбутніх фахівців до здійснення практичної діяльності в реальних умовах. Тому методологія й методика вищої школи провідних країн світу спрямована

нині на розробку підвалин для ліквідації розриву між теорією та практикою підготовки майбутніх учителів. Вирішення зазначеної проблеми криється в концепті *дуальної освіти*, який реалізується в практиці підготовки вчителів іноземної мови в Німеччині.

Термін «дуальність», «дуальний» (від лат. *dualis*) означає «подвійний, двоєдиний». Сьогодні він широко застосовується у різних галузях знань. У педагогіці це поняття, паралельно з терміном «дуальна система» вперше було використані в Німеччині в середині 1960-х років для позначення нової форми професійної освіти, яка надалі здобула визнання та світову популярність [12, с. 17]. Сьогодні дуальна система навчання є відмінною рисою педагогіки Німеччини. Найважливіша перевага дуального навчання у підготовці вчителів іноземної мови полягає у тому, що вона дозволяє поєднати теоретичну і практичну підготовку (в основі такого вектору організації освітнього процесу лежить принцип «від теорії до практики»). У світлі сказаного за доцільне вважали здійснити аналіз сутності дуального навчання як провідного організаційного принципу підготовки вчителів іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблематика організації дуальної системи навчання, яка б сприяла підготовці компетентних педагогів, в тому числі вчителів іноземної мови, активно постулюється в полі сучасної педагогічної науки. Винятковий досвід реалізації можливостей дуального навчання міститься в системі підготовки вчителів іноземної мови в Німеччині. Про це веде мову С. Амеліна, визначаючи особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини [1, с. 107]. Онтологія дуальної освіти з точки зору порівняння досвіду Німеччини та України відображена в напрацюваннях В. Бугайчука, О. Давліканової та І. Лилик [2, с. 23].

Позитивні здобутки щодо ефективності та результативності німецької моделі підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в закладах вищої освіти наштовхують вітчизняних дослідників на вивчення процесу становлення та інституалізації концепту дуальної освіти. Наприклад, Д. Глазкова визначила історичні передумови виникнення й розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини [3, с. 15]. Тоді як Л. Гончар систематизувала відомості про розвиток дуальної освіти Німеччини в історичному контексті [4, с. 37]. Працюючи в науковому тандемі, І. Хижняк та І. Глазковій вдалось простежити ключові віхи становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині [11].

Розширюють знання про особливості впровадження дуальної освіти в підготовку майбутніх учителів іноземної мови висновки І. Забіяки, котрій

вдалось виявити тенденції оновлення німецької моделі вищої освіти [5]. Професійна підготовка молоді у Німеччині стала предметом наукового пошуку Т. Козак [7]. Безпосередньо специфіку вищої педагогічної освіти в межах дуального навчання розкрито в науковому доробку Н. Кадемії та Н. Опушко [6] й доповнено відомостями про міжнародні, в тому числі й німецькі, організаційно-педагогічні вектори оновлення професійного навчання учителів іноземних мов в публікаціях О. Кучера [10]. Своєю чергою С. Король комплексно дослідила унікальність системи підготовки вчителів німецької мови як іноземної в Німеччині [8]. Тоді як К. Криворотько-Тайфур згрупувала засадничі форми теоретичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в університетах Німеччини [9].

Проте, й досі позитивний досвід реалізації дуального навчання в системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині досліджений несповна. Що ініціює нові наукові пошуки в цьому напрямі. Тому **метою** статті визначено загальну характеристику дуального навчання як концепту організації професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Звертаючись до історії становлення дуальної системи навчання, слід зазначити, що певної «дати народження» у цієї системи немає. Корінням вона сягає часів цехової організації праці, яка має в Німеччині вікові традиції. Законодавче закріплення дуальна форма професійної освіти здобувала з ухваленням Закону про професійну освіту в 1969 році, який діє до цього часу.

Організація процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у системі вищої освіти Німеччини на засадах дуальної системи навчання має свою специфіку. Йдеться про органічне поєднання теоретичної підготовки студентів з практико-зорієнтованими заняттями впродовж всього періоду здобуття вищої освіти. Відмінною характеристикою німецької моделі підготовки учителів іноземних мов є відсутність єдиної для всіх федеральних земель системи підготовки вчителів. Не лише кожна з 16 федеральних земель має право на самостійну політику в галузі освіти, але й також кожен університет має право вибирати ту чи іншу модель підготовки вчителів. Проте концепт дуальної освіти є наскрізним, хоча й реалізується на основі принципу автономії управління. Тому різноманітність моделей підготовки вчителів іноземних мов в даний час у Німеччині значна [12, с. 39].

Система підготовки вчителів іноземних мов у Німеччині є унікальною і не має аналогів у світі, що пов'язано, насамперед з практикою впровадження ідеї дуального навчання. Сутність якого реалізується в дворівневій системі підготовки

вчителів. Перший рівень – університетська підготовка, яка передбачає теоретичну підготовку та закінчується першим національним іспитом. Крім того, в ході університетської підготовки передбачається проходження різного роду шкільних практик.

Узагальнюючи досвід закладів вищої освіти різних федеральних земель, очевидно, що зміст дуального навчання майбутніх вчителів іноземних мов утворюють чотири освітні блоки: спеціальні дисципліни (майбутні предмети викладання), методика викладання іноземної мови, загальні педагогічні дисципліни (педагогіка, психологія), практика [3]. В межах концепту дуального навчання студентів занурюють в практичне середовище професійної діяльності в межах проходження орієнтувальної, виробничої, шкільної та методичної практик.

Метою орієнтувальної практики є знайомство з педагогічною діяльністю вчителів іноземної мови у школах. Таким чином, багато університетів в останні роки ввели принципово нову орієнтувальну фазу, під час якої майбутні студенти зможуть познайомитися зі шкільним життям з позиції вчителя та самостійно ухвалити рішення щодо вибору професії вчителя. У багатьох федеральних землях проходження орієнтувальної практики (*Eignungspraktikum*) стало необхідною передумовою для вступу до університету [12, с. 45]. У змісті підготовки вчителів для актуалізації професійної орієнтації до початку навчання передбачено 8-тижневу виробничу практику на переробному, торговому підприємстві або в організації з надання побутових послуг. Її метою є знайомство з однією з професійних сфер, не пов'язаних із педагогічною професією. Проходження даних практик до початку навчання дає майбутньому студенту уявлення про професійну діяльність та інші непедагогічні професії. Абітурієнт, який має намір здобути педагогічну освіту, має можливість визначити вимоги до своєї майбутньої професії, а також переконатися у правильності вибору спеціальності до початку навчання.

Метою шкільної практики є знайомство студентів з діяльністю вчителя іноземних мов з точки зору педагогіки та дидактики. В рамках методичної практики студенти без відриву від навчання відвідують школу один раз на тиждень. В процесі цієї практики майбутні вчителі іноземних мов інтеріоризують набуті знання в процесі безпосереднього виконання професійних дій. Означені види практик знайомлять студентів з особливостями професії педагога, дозволяють виробити навички взаємодії з учнями, дають уявлення про діяльність школи, структуру конкретних занять, а на завершальному етапі допомагають удосконалити методичні знання, необхідні для викладання іноземної мови.

Другий рівень професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Німеччині – референдаріат (стажерська практика) – здійснюється на

основі семінарій і закінчується другим державним іспитом, що дає право претендувати на посаду вчителя.

Концепт дуальної освіти в системі підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Німеччині відбивається в таких ідеях її організації в закладах вищої освіти:

- забезпечення спеціальної (предметної) та загальнодидактичної підготовки студентів засобами практико-зорієнтованих технологій (метод кейс-стаді, метод проєктів, інтерактивне навчання тощо);

- орієнтація змісту підготовки вчителів на реалії повсякденного життя школи;

- розширення сфери діяльності вчителя, запровадження поряд із традиційними функціями з навчання, оцінки знань та виховання, додаткових функцій, пов'язаних з організацією роботи, управлінням, інноваціями всередині школи та співпрацею з громадськими організаціями поза школою;

- тісне співробітництво шкіл та закладів вищої освіти в напрямі професійного становлення кандидатів на учительську посаду;

- розвиток самостійності та посилення відповідальності референдарів (студентів-практикантів) за кінцевий результат професійної підготовки;

- підготовка вчителів, здатних працювати в умовах «відкритої школи».

Вагомим чинником реалізації засад дуального навчання у підготовці майбутніх вчителів іноземної мови в Німеччині є створення та розвиток центрів педагогічної освіти. Такі центри активно створювалися та розвивалися в Німеччині при класичних університетах з початку 2000-х рр. Потреба у створенні центрів виникла у зв'язку з інтеграцією педагогічних вишів з класичними університетами та відсутністю в них такої організаційної структури, як педагогічне відділення чи факультет. Діяльність яких дозволяла б враховувати особливості організації процесу підготовки вчителів іноземних мов. У зв'язку з чим виникла необхідність координування процесу підготовки вчителів на різних факультетах та відділеннях, що й сприяло створенню центрів, які нині вирішують питання практико-орієнтованої та професійної підготовки педагогів у кооперації зі школою та університетом. Тобто реалізують методологію та методику дуального навчання.

Згідно з новітніми статистичними даними сайту педагогічної освіти Німеччини згадані центри створені у всіх федеральних землях країни. Аналіз нормативних документів центру педагогічної освіти, який діє при університеті Маннгейм (Федеральна земля Баден-Вюртемберг), дав змогу виокремити ключові завдання його діяльності:

- координація програм університетської педагогічної освіти студентів (бакалаврів та магістрів), контроль змісту різних навчальних предметів,

пов'язаних із підготовкою вчителів (центр координує та контролює окремі університетські програми педагогічної освіти в рамках реалізації засад дуального навчання);

– розробка та координація ефективного практичного навчання студентів (практика в школах під час навчання студентів у бакалавріаті та магістратурі);

– ініціація та підтримка наукових педагогічних досліджень;

– організація підготовки та складання іспитів бакалаврами, магістрами, референдарями (тобто вчителями, які закінчили педагогічну інternатуру-референдаріат, працюючими педагогами та іншими слухачами (наставниками, тьюторами та ін.) у кооперації з відділом зі складання державних іспитів при муніципальному органі управління освітою;

– планування, організація та координація курсів підвищення кваліфікації педагогів у кооперації з інститутом підвищення кваліфікації;

– підготовка модераторів та тьюторів для системи підвищення кваліфікації педагогів;

– розробка та координація мультимедійних форм підготовки вчителів іноземної мови (дистанційне навчання);

– співпраця з державною педагогічною семінарією з метою ефективного теоретичного та практичного навчання референдарів під час проходження стажування (референдаріату);

– науково-педагогічний та методичний супровід інноваційних освітніх проектів у школах округу;

– участь в акредитації програм педагогічної освіти, що діють в університеті;

– консалтингова, дослідницька та експертна діяльність у галузі освіти та ін. Розмаїття завдань таких центрів підтверджує їх поліфункціональність в розрізі реалізації ідей дуального навчання. Аналіз роботи типового центру з учителями-початківцями демонструє, що вони відіграють значну роль у координації діяльності студентів-практикантів. Центр здійснює взаємозв'язок між школою, де вчитель-стажер починає свою професійну діяльність, та педагогічною семінарією, де він приблизно двічі на тиждень отримує необхідну теоретичну та методичну підготовку. У центрах відбувається також складання двох державних іспитів, які організуються та проводяться спільно з фахівцями відділу зі складання державних іспитів при муніципальному органі управління освітою із запрошенням як наставників учителів зі шкіл, так і викладачів семінарії.

Висновки. Дуальне навчання як концепт підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в системі вищої освіти Німеччини звернене до насичення процесу навчання різноманітними видами практик й використання практико-зорієнтованих технологій навчання. Ідея дуального навчання пронизує

систему підготовки педагогів на рівні бакалаврських й магістерських програм й проникає в систему підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов, що реалізує концепцію освіти впродовж життя. Складність організації дуального навчання в закладах вищої освіти Німеччини породжена відсутністю єдиної для всіх федеральних земель системи підготовки вчителів. Проте концепт дуальної освіти є наскрізним, хоча й реалізується на основі принципу автономії управління. Різноманітність моделей підготовки вчителів іноземних мов в Німеччині ініціювала створення спеціальних центрів педагогічної освіти, які реалізують методологію та методіку дуального навчання, будучи мостами кооперації зусиль шкіл та закладів вищої педагогічної освіти щодо забезпечення ефективності професійної підготовки студентів цієї спеціальності. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у висвітленні особливостей змісту та контролю підготовки майбутніх вчителів іноземних мов у системі вищої освіти Німеччини.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амеліна С. М. Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини. *Проблеми трудової і професійної підготовки* : зб. наук. праць. 2010. Вип. 15. С. 107–112.
2. Бугайчук В., Давліканова О., Лилик І. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.
3. Глазкова Д. І. Історичні передумови виникнення й розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2019. Вип. 53. С. 6–17.
4. Гончар Л. Розвиток дуальної освіти Німеччини в історичному контексті. *Професійна педагогіка*. 2021. № 1 (22). С. 32–40.
5. Забіяка І. М. Тенденції та основні шляхи оновлення європейської освіти. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2023. № 1 (25) С. 123–130.
6. Кадемія Н. Ю., Опушко Н. Р. Дуальна форма професійної підготовки майбутніх педагогів. (2021). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*,. 2021. Випуск 55. С. 160–166. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-55-160-166>
7. Козак Т. Б. Професійна підготовка молоді у Німеччині : монографія / за ред. В. А. Поліщук. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2016. 254 с.
8. Король С. В. Система підготовки вчителів німецької мови як іноземної в Німеччині. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2022. Т. 1. С. 168–173.
9. Криворотько-Тайфур К. С. Зміст і форми теоретичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в університетах Німеччини на початку XXI століття. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № (186). С. 203–207. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-186-203-207>

10. Кучер О. А. Міжнародний досвід упровадження дуальної освіти. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2023. № 2 (26). С. 70–82.

11. Хижняк І., Глазкова І. Становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 9. С. 70–83.

12. Gessler M., Howe F. The German dual vocational training system – the origin of the current architecture. URL: https://www.researchgate.net/publication/274898245_The_German_dual_vocational_training_system_-_the_origin_of_the_current_architecture (дата звернення: 20.07.2024).